

ILMU TAJWID QBA 2013

Program Pensiswazahan Guru

ILMU TAJWID QBA 2013

Program Pensiswazahan Guru

**MUHAMMAD HAFIZ SALEH
ABD MUHAIMIN AHMAD
NORAKYAIREE MOHD RAUS
MAHYUDDIN HASHIM
MOHD. ZAINI ZAKARIA
NORAZMAN ALIAS**

Penerbit
Universiti Sains Islam Malaysia
Bandar Baru Nilai
Negeri Sembilan
2012

CETAKAN PERTAMA 2012

© Hak Cipta Universiti Sains Islam Malaysia

Hak cipta terpelihara, tiada mana-mana bahagian daripada buku ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukar kepada apa-apa bentuk dengan sebarang cara sekalipun tanpa izin bertulis daripada penerbit.

Diterbitkan di Malaysia oleh:

Penerbit USIM
UNIVERSITI SAINS ISLAM MALAYSIA
Bandar Baru Nilai, 71800 Nilai
Negeri Sembilan Darul Khusus
Tel:06-798 8226/6081 | Faks:06-798 6083
www.penerbit.usim.edu.my
pej.penerbitan@usim.edu.my

**Penerbit USIM adalah anggota
MAJLIS PENERBITAN ILMIAH MALAYSIA**

Dicetak di Malaysia oleh:

Penerbit UKM
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
43600 UKM, Bangi, Selangor
Tel : 03-8921 5371 | 3072 Faks : 03-8925 4575
penerbit@ukm.my

Perpustakaan Negara Malaysia

Data Pengkatalogan-dalam Penerbitan

Ilmu tajwid. QBA 2013 / [Muhammad Hafiz Saleh... [et al.]]

Bibliografi: ms. 234

ISBN 978-967-0393-33-9

1. Koran--Reading. 2. Koran--Recitation. I. Muhammad Hafiz Salleh.

297.1224045

ISI KANDUNGAN

ISI KANDUNGAN

PANDUAN KURSUS

UNIT 1: PENGENALAN ILMU TAJWID	15
1.1 Definisi Ilmu Tajwid	16
1.2 Sejarah Penulisan Ilmu Tajwid	16
1.3 Hukum Mempelajari Ilmu Tajwid	17
1.4 Dalil Wajib Membaca al-Quran Secara Bertajwid	17
1.5 Kesalahan (al-Lahn) Di Dalam Bacaan al-Quran	18
1.6 Tingkatan-tingkatan Pembacaan al-Quran	19
1.7 Pengenalan Kepada Riwayat Hafis Daripada 'Asim	20
Rumusan	21
Aktiviti	22
Forum MyLMS	22
UNIT 2: AL-ISTI'AZAH DAN AL-BASMALAH	23
2.1 Bab al-Isti'azah	24
2.2 Definisi al-Isti'azah	24
2.3 Sighah al-Isti'azah	24
2.4 Hukum Membaca al-Isti'azah	26
2.5 Bab al-Basmalah	29
2.6 Definisi al-Basmalah	29
2.7 Hukum Membaca al-Basmalah	29
Rumusan	31
Aktiviti/Latihan	31
My LMS	31
UNIT 3: HUKUM NUN DAN MIM SAKINAH	33
3.1 Pengertian dan Perbezaan Antara Nun Sakinah dan Tanwin	34
3.2 Perbezaan Antara Nun Sakinah dan Tanwin	34
3.3 Hukum Nun Sakinah dan Tanwin	34
3.4 Hukum Mim Sakinah	39
3.5 Hukum Nun dan Mim yang Bertasydid	41
Rumusan	41
Aktiviti/Latihan	41
Tugasan	41
My LMS	42

UNIT 4:	MAD: HUKUM DAN JENIS-JENISNNYA	43
	4.1 Takrif Mad, Huruf Dan Dalil-Dalilnya	44
	4.2 Pembahagian Mad	45
	4.3 Martabat Mad-Mad	63
	Rumusan	68
	Aktiviti/Latihan	68
	Tugasan	68
	My LMS	69
UNIT 5:	MAKHRAJ HURUF	71
	5.1 Pengenalan	72
	5.2 Pengertian Makhraj	72
	5.3 Jenis-jenis Makhraj Huruf	72
	5.4 Pembahagian Makhraj	72
	5.5 Pendapat Ulama Mengenai Bilangan Makhraj Huruf	73
	5.6 Pengertian Bagi Nama-nama Makhraj	73
	5.7 Kedudukan Makhraj Umum dan Makhraj Khas	74
	5.8 Gelaran Huruf Berdasarkan Makhraj Huruf	75
	5.9 Gambarajah Kedudukan Makhraj Umum dan Khas	77
	Rumusan	77
	Aktiviti/Latihan	77
	My LMS	78
UNIT 6:	SIFAT-SIFAT HURUF	79
	6.1 Pengenalan	80
	6.2 Pengertian Sifat Huruf	80
	6.3 Faedah Mempelajari Sifat huruf	80
	6.4 Jenis-jenis Sifat Huruf	81
	6.5 Pendapat Ulama Mengenai Bilangan Sifat Huruf	81
	6.6 Pembahagian Sifat-sifat Huruf Lazimah	81
	6.7 Keterangan Bagi Sifat-sifat Huruf Lazimah Tunggal	82
	6.8 Keterangan Bagi Sifat-sifat Huruf Lazimah Berlawanan	84
	6.9 Tahap Kekuatan Sifat Huruf	86
	6.10 Tahap Kekuatan Huruf	87
	Rumusan	88
	Aktiviti/Latihan	88
	My LMS	88
UNIT 7:	AL-TAFKHM DAN AL-TARQIQ	89
	7.1 Bab Al-Tafkhim	90
	7.2 Definisi al-Tafkhim	90
	7.3 Kaedah Mengenal al-Tafkhim	91
	7.4 Al-Tafkhim Pada Huruf Alif, Ra', Lam dan Ghunnah	96
	7.5 Bab al-Tarqiq	100

7.6	Definisi al-Tarqiq	101
7.7	Kaedah Mengenal al-Tarqiq	101
7.8	Al-Tarqiq Pada Huruf Alif, Ra', Lam dan Ghunnah	103
7.9	Bab Harus dibaca Sama ada Al-tafkhim atau Al-Tarqiq Pada Huruf Ra'	106
	Rumusan	107
	Aktiviti/Latihan	108
	My LMS	108
UNIT 8:	IDGHAM	109
8.1	Pengenalan	110
8.2	Pengertian Idgham, Sebab, Faedah dan Syaratnya	110
8.3	Pembahagian Idgham	111
8.4	Kaedah Idgham	112
8.5	Hukum Idgham Kabir Menurut Hafs An'Asim	113
8.6	Idgham Ma'a Al-Ghunnah dan Bi Ghair Al-Ghunnah	113
8.7	Idgham Kamil dan Naqis	114
8.8	Idgham Mutamathilain, Mutaqoribain, Mutajanisain Mutaba'idain	115
8.9	Lam Sakinah	121
	Rumusan	124
	Aktiviti/Latihan	124
	My LMS	124
UNIT 9:	WAQAF DAN IBTIDA'	125
9.1	Pengenalan	126
9.2	Definisi Waqaf Serta Pembahagiannya	126
9.3	Jenis Waqaf Berdasarkan Kepada Hal Pembaca	126
9.4	Bahagian-bahagian Waqaf Ikhtiyariy	128
9.5	Saktah dan al-Qata'	132
9.6	Definisi Ibtida'	133
	Rumusan	135
	Aktiviti/Latihan	135
	My LMS	135
UNIT 10:	PERKARA-PERKARA KHUSUS DALAM BACAAN HAFS AN 'ASIM	137
10.1	Pengenalan	138
10.2	Perkara Yang Perlu Diberi Perhatian	138
10.3	Jadual Ringkasan	142
	Rumusan	147
	Aktiviti/Latihan	147
	My LMS	147
	Rujukan	148

**PROGRAM PENSISWAZAHAN GURU
QBA 2013
Ilmu Tajwid**

- Pengarah Projek : Prof. Madya Dr. Bhasah Abu Bakar
Dekan Fakulti Pengajian Bahasa Utama
- Penyelaras Projek : Dr. Noor Azizi bin Ismail
Ketua Program Pendidikan
- : Dr. Noorhayati Hashim
Penyelaras Program Pensiswazahan Guru Sekolah Menengah
- : Pn. Hazlina binti Abdullah
Penyelaras Program Pensiswazahan Guru Sekolah Rendah
- Penulis Modul : En. Muhammad Hafiz Saleh
En. Abdul Muhaimin Ahmad
En. Norakyairee Mohd. Raus
En. Mahyuddin Hashim
En. Mohd. Zaini Zakaria
En. Norazman Alias
- Editor : Pn. Sakinah bt. Ahmad

PANDUAN KURSUS

PENGENALAN

Panduan kursus disediakan untuk membantu pelajar memahami keperluan dan kandungan kursus. Pelajar hendaklah sentiasa membaca dan merujuk bahagian panduan ini dengan teliti untuk membolehkan pelajar melengkapkan kursus dengan jaya.

Kursus QBA2013 Ilmu Tajwid ini dirangka untuk memberikan pendedahan kepada pelajar mengenai Ilmu Tajwid. Kursus ini menyediakan wadah untuk pelajar memahami ilmu tajwid secara menyeluruh dengan penyampaian yang mudah difahami.

KUMPULAN SASARAN

Kursus ini ditawarkan kepada semua pelajar yang mengikuti Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (Pendidikan Islam) bagi mengajar di sekolah-sekolah menengah di Malaysia.

PERUNTUKAN MASA PEMBELAJARAN

Mengikut piawaian MQA, setiap jam kredit memerlukan pelajar memperuntukkan 40 jam pembelajaran. Oleh itu pelajar memerlukan 120 jam waktu pembelajaran. Anggaran agihan waktu pembelajaran bagi kursus QBA2013 ini adalah seperti jadual di bawah:

Jadual 1: Anggaran Agihan Masa Pembelajaran QBA 2013

BIL.	AKTIVITI PEMBELAJARAN	JAM PEMBELAJARAN	
		BERSEMUKA	TIDAK BERSEMUKA
1.	Tutorial	30	-
2.	Tutorial dalam talian	-	30
3.	Membaca modul serta menyiapkan tugas	-	30
4.	Video P&P melalui MyLMS	-	30
Jumlah Masa Pembelajaran		120	

HURAIAN QBA2013 (ILMU TAJWID)

HASIL PEMBELAJARAN KURSUS

Di akhir kursus ini, pelajar diharap dapat:

1. Memahami ilmu tajwid secara menyeluruh dari sudut teori dan praktikal.
2. Mengenali jenis-jenis mad, hukum pembacaannya serta martabatnya.
3. Mengetahui hukum-hukum yang berkaitan dengan Nun Mati, Tanwin dan Mim Mati beserta tandanya menurut penulisan mushaf.
4. Mengenalpasti setiap makhraj dan sifat huruf bagi huruf-huruf hija'iyah dan cara menyebutkan suara dan huruf tersebut dengan tepat.

SINOPSIS KURSUS

Kursus ini membicarakan Ilmu Tajwid secara umum dan kepentingannya dalam membaca al-Quran dengan betul. Kursus ini merangkumi asas-asas hukum Tajwid bermula daripada Bab al-Basmalah dan al-Isti'azah diikuti dengan Hukum Nun dan Mim Mati, Hukum Mad dan Jenis-jenisnya, Makhraj dan Sifat Huruf, Waqaf dan Ibtida' dan diakhiri dengan bacaan-bacaan khas bagi Riwayat Hafs daripada Imam Asim. Antara objektif kursus ini ialah untuk memberikan kefahaman kepada pelajar tentang hukum tajwid dan pengamalannya.

ISI KANDUNGAN KURSUS

Kursus ini terbahagi kepada 10 unit. Kandungan keseluruhan kursus adalah seperti berikut:

Unit 1: Pengenalan Ilmu Tajwid

Unit satu mengandungi penjelasan mengenai latar belakang ilmu tajwid dari sudut definisi, sejarah, pembahagiannya, serta hukum mempelajarinya. Turut dijelaskan di dalam unit ini ialah dalil-dalil membaca al-Quran, jenis-jenis kesalahan ketika membaca al-Quran dan latarbelakang riwayat Hafs daripada Imam Asim menurut Toriq al-Syatibiyyah.

Unit 2: Al-Ist'azah dan al-Basmalah

Unit dua mengandungi penjelasan mengenai al-Ist'azah dan al-Basmalah dari sudut definisi, sighahnya, permasalahannya dan perbezaan di antara kedua-duanya. Turut diberi penekanan menerusi unit ini ialah hukum-hukum yang berkaitan dengan al-Ist'azah dan al-Basmalah.

Unit 3: Hukum Nun dan Mim Sakinah

Unit tiga mengandungi penjelasan mengenai Nun Sakinah, Tanwin dan Mim Sakinah dari sudut definisi, hukum-hukum bacaan dan perbezaan yang terdapat di antara ketiga-tiganya. Selain itu, penjelasan turut diberi mengenai hukum Nun dan Mim yang bersabdu serta cara bacaannya.

Unit 4: Mad: Hukum dan Jenis-jenisnya

Unit empat menghuraikan jenis-jenis mad yang terdapat di dalam bacaan al-Quran. Setiap jenis mad dijelaskan dengan definisi serta sebab-sebab terjadinya mad berikut. Turut diterapkan di dalam unit ini ialah martabat-martabat mad serta kaedah membezakan antara satu mad dengan mad yang lain menerusi contoh-contoh daripada al-Quran.

Unit 5: Makhraj Huruf

Unit lima memberikan penjelasan mengenai makhraj atau tempat keluar suara dan huruf-huruf hija'iyah dari sudut definisi dan pembahagiannya. Di samping itu, turut diberikan perincian makhraj khas dan umum bagi setiap huruf agar setiap huruf yang disebut dapat dikenalpasti dan dilantunkan dengan tepat. Turut disertakan gelaran yang diberi kepada setiap huruf menurut pandangan ulama-ulama tajwid.

Unit 6: Sifat-sifat Huruf

Unit enam mengandungi penjelasan secara terperinci mengenai sifat-sifat yang dimiliki oleh huruf-huruf hija'iyah. Bermula dengan definisi, faedah mempelajarinya dan pembahagiannya dan diakhiri dengan rajah-rajah yang menjelaskan sifat-sifat huruf bagi setiap huruf hija'iyah. Sebagai penambahan, pandangan para ulama berkenaan jumlah sifat huruf turut diperbahaskan.

Unit 7: Al-Tafkhim dan al-Tarqiq

Unit tujuh membincangkan cara bacaan yang dinamakan sebagai al-Tafkhim dan al-Tarqiq. Definisi bagi kedua-duanya dijelaskan agar dapat difahami dengan jelas perbezaan antara keduanya dari sudut makna dan cara bacaan. Di samping itu, huraian berkenaan huruf-huruf dan tempat-tempat yang diharuskan dibaca dengan al-Tafkhim dan al-Tarqiq turut dijelaskan dengan terperinci.

Unit 8: Idgham

Unit lapan menjelaskan perincian mengenai hukum Idgham yang terdapat di dalam al-Quran selain daripada Idgham yang terdapat dalam bab Nun Mati, Tanwin dan Mim Mati. Selain definisi, turut diberikan penjelasan ialah huraian pembahagian Idgham dan cara mengenalpasti bacaan tersebut di dalam al-Quran menurut bacaan riwayat Hafs daripada Imam Asim.

Unit 9: Waqaf dan Ibtida'

Unit sembilan menjelaskan definisi bagi Waqaf dan Ibtida' dan perbezaan antara kedua bacaan tersebut dengan Saktah dan al-Qat'. Turut dijelaskan ialah jenis-jenis dan pembahagian Waqaf yang harus dibaca dan yang tidak harus dibaca. Selain itu, cara-cara memulakan bacaan atau Ibtida' juga diterangkan agar setiap permulaan bacaan al-Quran tidak berlaku kesilapan.

Unit 10: Perkara-perkara Khusus dalam Bacaan Riwayat Hafs daripada Imam Asim

Unit sepuluh menjelaskan beberapa perkara atau bacaan yang khusus dalam bacaan Riwayat Hafs daripada Imam Asim. Bacaan-bacaan tersebut perlu diberikan perhatian sepenuhnya kerana terdapat ramai yang membaca bacaan-bacaan berikut dengan salah kerana tidak mengetahui bacaan tersebut dengan tepat. Turut dijelaskan beberapa kalimah di dalam al-Quran yang diharuskan dibaca dengan dua wajah atau cara bacaan yang berbeza menurut Riwayat Hafs daripada Imam Asim sahaja.

RUJUKAN

- al-Qadi, `Abd al-Fattah. (1994). *al-Wafi fi Sharh al-Shatibiyyah fi al-Qira'ah al-Sab`ah*. Madinah: Maktabah al-Dar.
- Ahmad Khalid Shukr et al. (2010). *al-Munir fi Ahkam al-Tajwid*. Jordan: al-Matabi` al-Markaziyyah.
- al-Hafyan, Ahmad Mahmud `Abd al-Sami`. *Ashhar al-Mustalahat fi Fan al-Ada'i wa `Ilmi al-Qiraat*. Beirut: Dar al-Kutub al-`Ilmiyyah.
- al-Qadi, `Abd al-Fattah. 2005. *Hidayah al-Qari' Ila al-Tajwid Kalam al-Bari'*. Madinah: Maktabah Tayyibah.
- Fayzuriyan, `Abd al-Latif. 1999. *al-Tibyan fi Ahkam Tilawah al-Kitab al-Mubin*. Beirut: Dar al-Ma`rifah.
- Ahmad Mukhtar Umar et al. 1999. *al-Mu`jam al-Arabi al-Asasi*. Tunisia.
- Saad `Abd al-Hamid. 2009. *Taysir al-Rahman fi Tajwid al-Quran*. Shubra al-Khimah: Dar al-Taqwa.
- al-Qadah, Muhammad `Isam. 1998. *al-Wadih fi Ahkam al-Tajwid*. Amman: Dar al-Nafa'is.
- Muhammad Salim Muhsin. *Al-Hadi ila Sharh Tayyibah al-Nashr fi al-Qira'at al-`Ashr wa al-Kashf `an `Ilal al-Qira'at wa Tawjihuha*. Beirut: Dar al-Jayl
- al-Afriki, Ibnu Manzur. *Lisan al-`Arab*. Beirut: Dar al-Sadr.
- al-Jazari, Muhamad bin Muhamad. *Al-Nashr fi al-Qira'ah al-Ashr*. (Tahqiq oleh al-Za'abi, Muhammad Tamim). Jeddah: Maktabah al-Huda.
- Muhammad Khalid Abdul Aziz Mansur. 1999. *al-Wasit fi `Ilm al-Tajwid*. Jordan: Dar al-Nafa'is.
- al-Khasari, Mahmud Khalil. 2002. *Ahkam Qira'ah al-Quran al-Karim*. Dar Sha`a'ir al-Islamiyyah.
- al-Afrabawi, Zaydan Mahmud Salamah. 2001. *al-Murshid fi `Ilm al-Tajwid*. Dar al-Furqan li al-Nashr wa al-Tawzi`.
- `Ali Hussayn Jar. 1990. *al-Tashil fi `Ilm al-Tajwid*. Maktabah al-Risalah al-Hadithah.
- al-Harazi, Mahdi Muhammad. 2001. *Bughyah al-Murid min Ahkam al-Tajwid*. Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah.
- Azahari Ibrahim. 2000. *Kitab Pelajaran Tajwid*. Kuala Lumpur: Darul Nu'man.
- Mahadi Dahlan. 1996. *Tajwid `Ilmi dan `Amali: Mengikut Kaedah Rasm Uthmani*. Kuala Lumpur: Pustaka Hj. Abdul Majid.
- Mohd Zamri Mohd Zainuldin dan Mohd Wahid Abd. Hanif. 2009. *Kaedah al-Matien*. Kuala Lumpur: Telaga Biru Sdn. Bhd.